

BERNADETTA KOSEWSKA*, KATARZYNA KRUŚ-KUBASZEWSKA**

WOLONTARIAT W OBLICZU PANDEMII – STAN, MOŻLIWOŚCI ORAZ WYZWANIA DLA POKOLENIA X, Y, Z

ABSTRAKT

Opracowanie jest charakterystyką podejmowanego wolontariatu w czasie światowego kryzysu zdrowotnego, społecznego, gospodarczego wywołanego pandemią koronawirusa. Sytuacja dotyczy niemalże całego świata, wymusza zatem działania szybkie, wspólnotowe oraz rozważne. Udzielane wsparcie jest obarczone ryzykiem zdrowotnym zarówno dla osób potrzebujących, jak i pomagających. Działania pomocowe są podejmowane przez wszystkie generacje, co daje możliwości poszukiwania cech istotnych wolontariusza pokolenia X, Y, Z. W czasach pandemii obserwujemy inną specyfikę wolontariatu. Materiał został przygotowany na podstawie przeglądu literatury przedmiotu, interpretacji dostępnych analiz oraz raportów.

SŁOWA KLUCZOWE: pandemia, wolontariat, współzależność pokoleniowa, pokolenie X, Y, Z

Zrozum, żaden czyn nie jest aktem samym w sobie [...]. Kiedy podnosisz kamień i rzucasz nim, trafiając lub chybiając celu, nie jest to koniec całej historii. Gdy podnosisz kamień, ziemia staje się lżejsza, a twoja dłoń cięższa. Kiedy nim ciśniesz, gwiazdy reagują w swym biegu. W miejscu upadku zmienia się wszechświat. Na równowagę całości składają się pojedyncze zdarzenia.

Ursula K. Le Guin – *Najdalszy brzeg*

* Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Instytut Pedagogiki Specjalnej; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7936-467X>

** Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Instytut Pedagogiki Specjalnej; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5782-4500>

O braz obecnego świata wymusił na społeczeństwie podejmowanie szeroko zakrojonych działań o charakterze pomocowym. Wsparcie udzielane jest w sektorze zdrowia, pomocy społecznej czy gospodarczej. Zmiany dzieją się na naszych oczach, a dzięki najnowszym technologiom wymiana informacji przebiega niemalże natychmiastowo, próbując przegonić, wyprzedzić koronawirusa. Żyjemy, a może już będziemy mówić „żyliśmy” w dobie szeroko rozumianego konsumpcjonizmu, gospodarki wolnorynkowej, otwartych granic, przynajmniej My tu, w Europie. W ciągu kilku miesięcy świat zatrzymał się na chwilę, przypominając o prymarnych potrzebach człowieka, znaczeniu zdrowia czy poczucia bezpieczeństwa. Niemalże zabrano nam cielesną wspólnotowość, przekierowano realizację potrzeb wyższego rzędu na działania tu i teraz *online*. Poprzez zakazy, ograniczenia, strach przed nieznaną chorobą doszło do izolacji społecznej. Pandemia niejako podzieliła społeczeństwo generacyjnie na: dzieci i młodzież (pokolenie Z), ludzi w sile wieku (pokolenie Y), seniorów (pokolenie X) oraz pokolenie *baby boomers*. Wirus poprzez siłę, z jaką infekuje, dokonał jeszcze innego podziału na: obywateli będących w tzw. grupie ryzyka zachorowań na COVID-19, ludzi z problemami ekonomicznymi wynikającymi z braku możliwości utrzymania miejsca pracy oraz młode pokolenie uczenia się i zdobywania wiedzy, umiejętności przy wykorzystaniu najnowszych technologii. W ciągu minionego czasu zdaliśmy sobie sprawę, jak ważna jest dla nas rodzina, jak ważni dla siebie jesteśmy międzypokoleniowo.

W różnych opracowaniach (Defratyka, Morawski, 2019; Ciechanowska, 2014; Kwiatkowski, 2019; Rojewska, 2019) pojawia się definiowanie pojęcia „pokolenie”, a dalej różnicująca charakterystyka pokolenia X, Y, Z. Jednym z celów tego artykułu jest przywołanie cech istotnych każdej z wymienionych generacji w budowaniu społeczeństwa pomocowego, w tym podejmowaniu wolontariatu. Pandemia stworzyła przestrzeń do przyjrzenia się aktywności wolontariackiej w perspektywie międzygeneracyjnej, jako działaniu jednych pokoleń dla drugich, ale także jako działaniu integrującym, spajającym pokolenia i będącym obszarem współdziałania.

CECHY ISTOTNE GENERACJI X, Y, Z

Generację X tworzą osoby urodzone w latach 1966–1976. Nazywa się ich czasem pokoleniem dzieci, które pozostawiane były samym sobie, oddawane opiece przedszkolnej, generacją z „kluczem do domu”. To właśnie to po-

kolenie doświadczyło największej do tej pory ilości rozwodów w rodzinach, jest najbardziej podejrzliwe, najmniej aktywnie biorące udział w wyborach spośród wszystkich generacji. Jednocześnie, i co ważniejsze, pokolenie X posiada najwyższy odsetek osób wykształconych spośród wszystkich żyjących współcześnie generacji na zachodzie. 29% osób posiada wykształcenie na poziomie licencjatu albo wyższe, co stanowi ilość o 6% większą od pokolenia poprzedniego (Ciechanowska, 2014, s. 188). Pokolenie to charakteryzuje duża pomysłowość, lojalność. Jego reprezentanci cenią etos pracy. Wzorują się na autorytetach, chcą być przydatni, otwarci na współpracę. Osiągając cele zawodowe i życiowe, są wytrwali. Trudno im jednak zachować równowagę między pracą a życiem prywatnym, niejednokrotnie popadają w pracoholizm. Bywa, że doświadczają wypalenia zawodowego (Smolbik-Jęczmień, 2013, s. 91). Boją się zmian, ponieważ czasy, w których przyszło im podejmować pracę (umowy czasowe, bezrobocie itp.), spotęgowały atmosferę niepewności i lęk związany z możliwością utraty pracy, zwłaszcza gdy na rynku pracy pojawiło się pokolenie Y (Hysa, 2016, s. 389).

Generacja Y według typologii zachodnich obejmuje osoby urodzone w latach 1977–1994, inaczej też zwane pokoleniem Echo Boomers, pokoleniem milenium. Jest to pokolenie wychowywane razem z nowinkami technicznymi i technologicznymi. Zróżnicowane rasowo, kulturowo, oswojone z mass mediami oraz ich siłą oddziaływania, która wpływa na ich wybory. Reprezentanci pokolenia Y są zaangażowani w społeczności wirtualne, często zmieniają zamiłowania i ulegają wpływowi mody (Ciechanowska, 2014, s. 188). Dominantą tego pokolenia jest ciekawość świata, poczucie wolności, które ułatwiły zdobywanie i odkrywanie świata na własną rękę oraz poprzez sformalizowane programy międzynarodowe jak np. Socrates, Erasmus. Generację tę cechuje duża mobilność, łatwość adaptacji do zmian i warunków życia. Życie pokolenia Y to ciągłe uczenie się. Ludziom tym zależy na przyjaźni, dbają o swoje miejsce w życiu społecznym (Smolbik-Jęczmień, 2013; Szafranec, Boni, 2011). „[...] chociaż typowy milenialś jest podobno leniwym pracownikiem, z dużymi roszczeniami i łatwością w porzucaniu pracy na koszt czegoś mniej wymagającego i lepiej płatnego, to... jakoś poradził sobie...” (Rojewska, 2019, dostęp: 11.05.2020). Tym samym generacja Y, ludzi „w sile wieku”, nie jest pozbawiona krytycznej oceny badaczy, społeczeństwa.

Generacja Z to osoby urodzone po 1995 r. Są „zatopieni” w Internecie i social mediach. „Cyfrowych nomadów” cechuje twórczość, otwartość,

mobilność oraz szybkie, realistyczne reagowanie na zmiany. Są różnorodni i akceptujący inność. Wiedzę oraz umiejętności zdobywają *online* oraz *just in time learning*. Pokolenie Z określane jest również jako: post-milenials, pokolenie internetowe oraz pokolenie C (ang. *connect, communicate, change*). Ludzi z pokolenia Z ocenia się dość krytycznie i traktuje z dużą dozą nieufności. Wynika to niejednokrotnie z roszczeniowości, trudności z logicznym myśleniem oraz komunikacją, z niskich kompetencji oraz deficytów koncentracji. To pokolenie najbardziej ze wszystkich jest zaangażowane w społeczną odpowiedzialność biznesu. Jego reprezentanci orientują się w wyzwaniach globalnego ocieplenia, głodu, wojen, dyskryminacji itp. (Rojewska, 2019; Żarczyńska-Dobiesz, Chomątowska, 2014). Z drugiej zaś strony jest to generacja najmłodsza, która dopiero wkracza w dorosłość. Do końca nie wiadomo, czego możemy się spodziewać po tej młodzieży w niedalekiej przyszłości. To pierwsze pokolenie, które od wczesnego dzieciństwa mierzy się ze wszystkimi zagrożeniami, jakie (obok korzyści) niesie technologia (Defratyka, Morawski, 2019, s. 16).

CECHY WOLONTARIUSZA

Z Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tj. Dz.U. 2003 nr 96, poz. 873) dowiadujemy się o statusie prawnym wolontariusza. Zgodnie z art. 2 pkt 3 ustawy wolontariuszem jest osoba fizyczna posiadająca pełną lub ograniczoną zdolność do czynności prawnych, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach w niej określonych.

Zapisy prawne nie dostarczają nam żadnych informacji o cechach wolontariusza. Tych należy poszukiwać dalej. Sylwetkę wolontariusza tworzą np. organizacje na potrzeby rekrutacji wolontariusza do konkretnych działań, ale nie jest to wykaz uniwersalnych właściwości pożądanego wolontariusza. Antoni Morawski (2016, s. 15) z Centrum Komunikacji Społecznej Urzędu m.st. Warszawy pisze: „[...] Jedną z podstawowych czynności, którą należy wykonać na wczesnym etapie projektu, jest stworzenie sylwetki wolontariusza – krótkiego opisu wyliczającego cechy, które z punktu widzenia organizacji projektu, są kluczowe. Mogą być to zarówno «twarde» kompetencje, takie jak znajomość określonego języka obcego, czy też «miękkie» umiejętności, takie jak komunikatywność, odporność na stres czy zdolność do kierowania grupą”.

W opracowaniu tym przywołane mają być właściwości uniwersalne wolontariusza. Tych cech nie da się osadzić czasowo dla konkretnej generacji. Stanowią one wartość ponadczasową. Katarzyna Typiak, odpowiadając na pytanie, jaki powinien być wolontariusz PROJEKTORA (programu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności), podaje takie cechy, jak: chęć do działania oraz niesienia pomocy, optymistyczne nastawienie, tolerancja, otwarcie na innych ludzi, asertywność, odpowiedzialność, kreatywność i wszechstronność, odwaga.

Portal organizacji pozarządowych (ngo.pl) w poradniku *Jak zaangażować wolontariusza do działań swojej organizacji?* proponuje odpowiedzieć sobie na pytanie, nie jakiego wolontariusza szukamy, ale KOGO szukamy: „[...] osoby otwartej, odpowiedzialnej, z takimi i takimi umiejętnościami itd. Lista życzeń zaczyna być długa, a oczekiwania stają się ogromne, ów wolontariusz jawi się jako osoba wręcz idealna. Takie myślenie poważnie ogranicza współpracę z wolontariuszami, choć oczywiście część tych cech będzie u nich występować. Ale warto pamiętać, że najważniejsze z cech wolontariatu to: dobrowolność i bezpłatność. W wolontariuszach tkwi ogromny potencjał, niezależnie od tego jak duże doświadczenie mają pracownicy danej organizacji czy instytucji, to są to raczej osoby z dość określonym i ukierunkowanym zasobem wiedzy, podobnym wiekiem i wykształceniu. To właśnie wolontariusze mogą wzbogacić zespół o nowe doświadczenia i perspektywy. Nie należy o tym zapominać (...).”

WYBRANE ISTOTNE CECHY POKOLENIA X, Y, Z DLA PODEJMOWANIA WOLONTARIATU

Współzależność pokoleniowa

Określenia takie jak dialog międzypokoleniowy, solidarność międzypokoleniowa, rodzina, mistrz i uczeń mogą definicyjnie kojarzyć się z wpływem pokoleń na siebie. Patrząc jednak przez pryzmat analizy generacji X, Y, Z dokonanej w tym artykule, szybciej można zauważyć cechy różnicujące. Biorąc pod uwagę fakt, że generacje współistnieją historycznie ze sobą, należałoby szukać płaszczyzn wspólnego porozumienia, uzupełniania się oraz uczenia się od siebie nawzajem. „(...)relacje międzypokoleniowe w społeczeństwie o wciąż przedłużającym się cyklu życia rysują się jako sytuacja, w której różne pokolenia zgadzają się żyć razem i dążyć do wspólnych ce-

łów. Tylko takie nastawienie stworzy podwaliny nowych form interakcji międzypokoleniowych w społeczeństwie. Są one konieczne, aby struktury społeczne były w stanie odpowiadać na wspólne potrzeby różnych generacji. Współpraca międzypokoleniowa sprzyja bowiem z jednej strony niezależności i samodzielności, z drugiej zaś – współzależności. Współzależność zwykle bywa kojarzona dość pejoratywnie, z zależnością (podrzędnością) jednostki od innych. Tymczasem być może to jest właśnie pomost do samostanowienia i podmiotowego traktowania siebie i innych” (Rosochacka-Gmitrzak, Chabiera, 2013, s. 5).

Być może współzależność pokoleniowa nabrała nowego, pozytywnego znaczenia. W wyniku podejmowania działań ukierunkowanych np. na pomoc seniorom zagrożonym chorobą COVID-19 młodzi ludzie bardziej otworzyli się na niesienie pomocy.

„[...] Przez całe swoje życie mamy do czynienia ze splataniem się ścieżek rozwojowych ludzi w różnym wieku o różnym poziomie kompetencji. Na rozwój pokolenia młodszego znaczący wpływ mają pokolenia starsze, ale też młodzi wpływają na rozwój starszych. Korzystając ze wsparcia otoczenia oraz ze zdobytych już umiejętności, człowiek dąży do tych nowych celów i dzięki temu zdobywa nowe kompetencje”. Cytowana badaczka jako jedną z trzech dróg budowania programów międzypokoleniowych wymienia wolontariat. Działania pomocowe traktuje jako wspólne wykonywanie usług na potrzeby otoczenia przez młodych i starych (Wnuk, 2013, s. 63).

MOŻLIWOŚCI PODEJMOWANIA WOLONTARIATU NA PODSTAWIE WSPÓLZALEŻNOŚCI POKOLENIOWEJ

Odmienności przedstawicieli poszczególnych pokoleń bezspornie istnieją. Różnice wynikają z postaw, przyzwyczajzeń, oczekiwań i potrzeb. Nowe pokolenia wnoszą zmiany, tj. nowe nawyki, sposoby zachowania oraz wartości. Pokolenia Y i Z bardziej niż poprzednie żyją chwilą, nie przywiązują takiej wagi do przeszłości, a tym samym do tradycji, reguł, norm oraz zasad. Chcąc zachować wartości cenne dla poprzednich pokoleń, musimy wpływać na formowanie ich postaw poprzez rozwijanie umiejętności personalnych, budowanie ich poczucia wartości, ale w oparciu o pożądane czyny, słuszność podejmowanych decyzji i szukanie logiki w działaniach. Będąc ich mentorami, musimy być prawdziwi, otwarci. Swoją przekaz podpierać doświadczeniami, nie wywyższać się oraz przede wszystkim nie lekceważyć

ich potrzeb i wartości. Szansą na współlistnienie wszystkich pokoleń jest budowanie dobrej komunikacji. Podczas dbania o nią nie wystarcza już zwykłe zapytanie o potrzeby. Zamiast zadawać pytania typu: „Co jest nie tak?”, zadajmy pytanie: „Co wam się podoba?”, w ten sposób możemy zachęcić młodzież do dzielenia się ich własnymi, pozytywnymi doświadczeniami oraz liczyć na dobrą komunikację (Opalińska, 2018, s. 151). Warto pamiętać, że pokolenia przenikają się wzajemnie. Starsi pracownicy mogą uczyć się od młodych obsługi nowych urządzeń, programów, aplikacji i technologii, a młodzi korzystać z bogatego oraz zróżnicowanego doświadczenia zawodowego starszych. Korzystają na tym wszyscy. Starsi uczą się nowych sposobów komunikacji od młodych, a młodzi od starszych tych umiejętności, których nabiera się wraz z biegiem lat (Hysa, 2016, s. 398). Taka obustronna wymiana doświadczeń może wpłynąć znacząco na efektywność pracy nad sobą oraz na jakość podejmowanego i realizowanego wolontariatu.

SPECYFIKA PRACY WOLONTARIUSZA W SYTUACJI PANDEMII

Wirus SARS-CoV-2, potwierdzony po raz pierwszy w prowincji Hubei w Chinach, szybko rozprzestrzenił się po całej kuli ziemskiej, zmieniając życie, jakie znamy, w pełne nowych restrykcji, zasad, ograniczeń (WHO, 2020). Początkowo wydając się problemem odległym, bo z innego kontynentu, już 26 stycznia został oficjalnie potwierdzony przez WHO na terenie Francji, wywołując obawy o zdrowie i życie mieszkańców całej Europy (WHO, 2020). Na terenie Polski stan zagrożenia epidemicznego wprowadzono 14 marca 2020 r., tym samym wprowadzając wiele regulacji w funkcjonowaniu całego państwa i jego mieszkańców (rcb.gov.pl). Od tego momentu poszczególne zasady wraz z dynamiką zachorowań w Polsce płynnie ulegają zmianom, jest to droga od obostrzenia do rozluźnienia przepisów, wciąż jednak od wielu miesięcy daleka od uprzedniej „normalności”. Wedle prognoz opublikowanych w maju 2020 r. w kraju początkowo udało się obniżyć wskaźnik zachorowań w porównaniu z sytuacją w innych państwach, jak Włochy czy Hiszpania, jednak przyszłość rozwoju epidemii jest przede wszystkim zależna od zachowań społecznych, co stanowi najtrudniejszy do przewidzenia i kontroli wskaźnik (Orzechowska, Bednarek, 2020). Choroba COVID-19, jaką wywołuje wirus, jest szczególnie niebezpieczna dla osób ze schorzeniami współistniejącymi, a taką grupę stanowią głównie osoby starsze. Średnia wieku osób zmarłych w wyniku zakażenia w Polsce

wynosi 72,9 roku (gov.pl, dostęp: 15.04.2020). Łęk budzi wysoka zakaźność wirusa, jak i poważne objawy takie jak:

- wysoka gorączka,
- duszności,
- kaszel,
- bóle mięśni,
- biegunka, wymioty (Wawrzyniak i in., 2019).

Wirus wywołuje również zapalenie płuc, które może prowadzić do ostrej niewydolności oddechowej, a w konsekwencji zgonu. Chcąc ograniczyć dynamikę transmisji wirusa, w połowie marca zamknięto uczelnie, szkoły, restauracje, kina, biblioteki, muzea, wielkopowierzchniowe sklepy. Ponadto wstrzymano ruch lotniczy, jednak po pewnym czasie zapewniono powrót Polaków do kraju samolotami czarterowymi. Wśród rekomendowanych zachowań społecznych znalazło się zachowywanie pomiędzy sobą odległości minimum 1,5 metra oraz zakrywanie nosa i ust, obowiązuje również zakaz zgromadzeń, który obejmuje wraz z przebiegiem pandemii zróżnicowaną liczebność w obrębie jednej grupy. Z obowiązku zakrywania ust wyłączone są jedynie osoby z całościowymi zaburzeniami rozwoju, zaburzeniami psychicznymi, niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym albo głębokim oraz z trudnością w samodzielnym zakryciu bądź odkryciu ust lub nosa (<https://www.gov.pl/web/koronawirus/aktualne-zasady-i-ograniczenia>). W Polsce od 16 marca do 18 maja 2020 r. obowiązywał *lockdown*, kraj zatrzymał się, zatrzymał się też cały świat, a wielu mieszkańców było zmuszonych do pozostania w domach, czasowej rezygnacji z pracy lub jej reorganizacji na formę zdalną. Sytuację epidemii możemy ująć jako zdarzenie losowe, którego nikt się nie spodziewał, a do którego każdy musiał się zaadaptować. Jest to doświadczenie trudne, bo wpływające na poczucie bezpieczeństwa fizycznego, psychicznego, ekonomicznego. Miliony ludzi zaczęły obawiać się o utrzymanie oraz zdrowie swoje i bliskich. Dni mijające w izolacji nie pozostały bez wpływu na kondycję psychiczną i emocjonalną społeczeństwa. Jak wskazują badania przeprowadzone internetowo w Polsce w dniach 4–8 maja 2020 r. na próbie losowo-kwotowej 1179 dorosłych, wskaźnik ryzyka klinicznego nasilenia się objawów depresyjnych wśród osób w wieku 18–34 lat wzrósł aż do 36,6% w porównaniu z 16,2% przed pandemią. Nasilenie ryzyka wystąpiło wśród osób o niższym statusie ekonomicznym oraz tych, którzy w wyniku pandemii utracili ciągłość zatrudnienia. Wyższe predyspozycje do uogólnionego lęku

dotyczyły zwłaszcza osób, które doświadczyły zakażenia, kwarantanny lub konieczności długotrwałej rozłąki z kimś bliskim (Gambina i in., 2020).

Pandemia uwydatniła nasze zewnętrzne, jak i wewnętrzne źródła lęku. Zewnętrzne, czyli te, które od zarania dziejów dotyczyły globalnych wydarzeń, jak wojny, klęski żywiołowe, epidemie, i generowały obawę o bezpieczeństwo oraz życie. Wewnętrzne, czyli te, które wypływają z naszych indywidualnych emocji i stanów, wśród nich np. lęk przed samotnością, brakiem wsparcia (Bodzioch-Bryła, Dorak-Wojakowska, 2017). Wśród badanych (Gambina i in., 2020) młodzież zwracała uwagę na pogorszenie stanu emocjonalnego ze względu na poczucie osamotnienia, problemy w relacjach rodzinnych, beczynność i brak prywatności, osoby starsze zaś istotnie częściej martwiły się o stan zdrowia własny oraz bliskich, nie negując przy tym poczucia osamotnienia i braku wolności. Według raportu z badań Małgorzaty Dragan (2020) wysoki odsetek badanych podkreślał nadmierną koncentrację myśli na sytuacji pandemii, aż u 71% respondentów można mówić o sytuacji nasilonego stresu.

W obliczu długotrwałego obciążenia społeczeństwa należy poszukiwać rozwiązań, dzięki którym sytuacja pandemii będzie choć trochę łatwiejsza do zaakceptowania, a osoby, które znalazły się w szczególnie trudnym położeniu, uzyskają realną konstruktywną pomoc. Wśród czynników łagodzących napięcie w obliczu COVID-19 są m.in.: dostęp do rzetelnych informacji, wypracowanie konkretnych procedur postępowania, zaspokojenie potrzeb (dostęp do żywności, leków, wsparcia psychologicznego), zniewelowanie nudy, poprawa komunikacji, łączności z innymi i świadomość, że personel medyczny oraz wszelkie służby pomocowe są dostępne, w razie konieczności dokonają niezbędnej interwencji (Talarkowska, 2020; Brooks i in., 2020).

W obliczu izolacji, lęku, zaburzenia poczucia bezpieczeństwa, a niejednokrotnie ryzyka deprywacji podstawowych potrzeb materialnych i emocjonalnych szczególne miejsce zajął wolontariat. Rola wolontariusza stała się niezbędna w pogłębiającym się kryzysie, idealnie wpisując się w definicję wolontariatu jako działalności o randze służby społecznej stanowiącej odpowiedź na te potrzeby jednostek, grup, środowisk, w których ujawniają się niedostatki w funkcjonowaniu systemu społecznego i państwa (Kromolicka, 2008). Globalną pandemię moglibyśmy rozpatrywać wyłącznie w kontekście jej negatywnych konsekwencji, jak utrata bliskich osób, długotrwała rozłąka, ograniczenie wolności, utrata miejsc pracy, obniżenie

wynagrodzeń, przeciążenie służb medycznych. Warto jednak spojrzeć na pozytywny wymiar sytuacji, w jakiej znalazło się całe społeczeństwo. Część z nas ze względu na konieczność pozostania w domu otrzymała czas, którego w codziennym pośpiechu niejednokrotnie brakuje. Czas ten pozwolił na wnikliwe dostrzeżenie losu różnych grup społecznych:

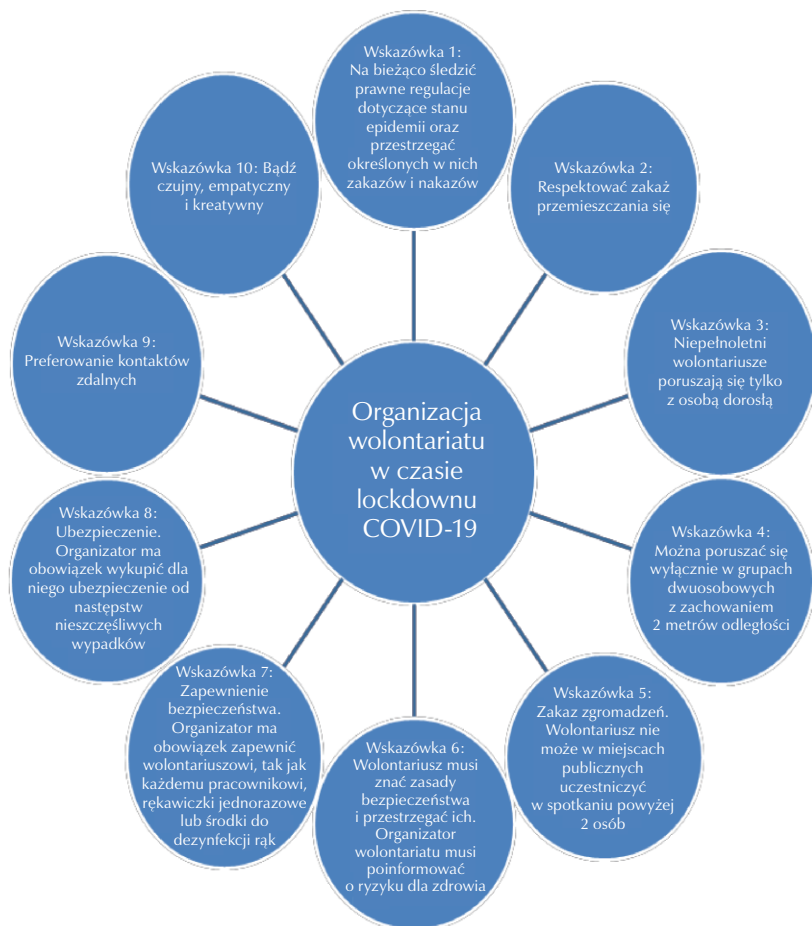
- uwrażliwił na potrzeby osób starszych i słabszych, naszych babć i dziadków, matek i ojców, których życie jest najbardziej zagrożone;
- pozwolił dostrzec losy bezdomnych, pozostawionych bez bezpiecznego miejsca izolacji, zaplecza sanitarnego i materialnego;
- zwiększył świadomość specyfiki pracy personelu medycznego i respekt wobec podejmowanego przez medyków ryzyka;
- pomógł zwrócić uwagę na niezwykle trudną sytuację osób doświadczających przemocy domowej, żyjących z osobami uzależnionymi, agresywnymi, dzieci i ich rodziców, dla których konieczność izolacji w domu może być równoznaczna z poniżaniem, biciem, walką o przetrwanie.

Pojawia się pytanie, kim w pandemii jest wolontariusz, który stara się działać na rzecz wskazanych powyżej grup? Próbę określenia sylwetki wolontariusza w trakcie COVID-19 oraz scharakteryzowania jego aktywności podjęli Nicolas Biddle i Matthew Gray (2020), którzy przeprowadzili ankietę na grupie 3155 wolontariuszy australijskich. W świetle wyników sama sylwetka wolontariusza ma charakter międzypokoleniowy, co świadczy o zdolności łączenia się pokoleń X, Y i Z w jednej sprawie, współdziałania. Udział w działaniach wolontariackich zadeklarowało 36,5% osób w wieku 18–24 lat, 30,3% osób w wieku 25–34 lat oraz 34,7% osób w wieku 35–44 lat. Na uwagę zasługuje fakt, że pomimo zwiększonego zapotrzebowania na wsparcie osób starszych w pandemii grupa w wieku >65 lat także deklarowała wysokie zaangażowanie w wolontariat (41,8%). Nie zanotowano istotnych statystycznie różnic w poziomie lęku wobec zakażenia COVID-19 w grupie wolontariuszy oraz osób nieaktywnych wolontariacko, co wskazuje, że to nie obniżony poziom lęku wobec zakażenia jest determinantą podejmowania działań wspierających na rzecz innych grup społecznych. Jednakże badania wykazały, że wolontariusze potwierdzający wysoki lęk przed zakażeniem częściej wycofywali się z aktywności wolontariackiej wraz z dalszym przebiegiem pandemii. U wszystkich grup uwidoczniono spadek satysfakcji z jakości życia ocenianej w skali 0–10, jednak w grupie wolontariuszy, którzy w trakcie pan-

demii kontynuowali aktywność wolontariacką, był on najniższy – z 7,12 do 6,81, podobnie jak ocena ryzyka wystąpienia zaburzeń psychicznych w wyniku stresu.

Problemy, które dotychczas dotyczyły wąskiej grupy osób, nagle stały się powszechne, stały się „wspólną sprawą” i zmotywowały do podjęcia wielu potrzebnych oraz zróżnicowanych inicjatyw na rzecz dobra ogółu. Pandemia, która jawi się jako szczególna okoliczność, stała się motorem napędowym m.in. dla „działaczy permanentnych”, lecz także „okazjonalistów”, którzy przed COVID-19 angażowali się w akcje pomocowe epizodycznie (Kanos, 2008). Charakterystyczna dla wolontariatu bezpośredniość (Jaronowska, 2017), która umożliwia realną konfrontację z problemami różnych sfer życia, zaczęła wymagać szczególnej uważności ze względu na narażenie zdrowia wolontariuszy i beneficjentów działań pomocowych, w niektórych sytuacjach przeorganizowania działań zgodnie z procedurami bezpieczeństwa. Podczas „lockdownu”, w okresie największych restrykcji Agencja Rozwoju Filantropii opracowała **10 kluczowych wskazówek dla organizatorów wolontariatu oraz wolontariuszy** (zob. schemat 1).

Część z tych wskazówek, jak ograniczenie przemieszczania się, konieczna obecność osoby pełnoletniej oraz spotkania wyłącznie dwuosobowe uległy dezaktualizacji wraz z rozluźnieniem obostrzeń, jednakże część wskazówek pozostaje obowiązująca i pokazuje nam kierunek przemian wolontariatu w obliczu pandemii. Wśród oczekiwanych cech wolontariusza podkreślona została przede wszystkim czujność, cierpliwość i kreatywność. Te trzy cechy zdają się determinować obraz wolontariusza w czasie COVID-19. Musi być czujny, a więc na bieżąco dokonywać analizy ryzyka zdrowotnego dla niego oraz innych wypływającego z jego działań, pilnie obserwować, czy działa w bezpiecznym środowisku, z drugiej strony być wrażliwym na przesłanki świadczące o tym, że ktoś może potrzebować pomocy, gdyż wiele sytuacji trudnych może mieć miejsce w zaciszu domowym. Cierpliwość jest ważna z perspektywy kumulacji wielu negatywnych emocji, jakich mogą doświadczać odbiorcy działań pomocowych. Wolontariusz powinien wspierać ich w odnalezieniu się w tej specyficznej sytuacji, starając się odnaleźć jej pozytywne aspekty oraz przekazując spokojnie rzetelne informacje. Kreatywność oznacza z kolei poszukiwanie i realizowanie nowych rozwiązań, które byłyby adekwatne do panujących restrykcji, a jednocześnie nie pozostawiałyby potrzebujących grup bez pomocy, jak np. bezkontaktowe dostarczanie zakupów. Na znaczeniu zgodnie z zasadą preferowanych

Schemat 1.

Wolontariat w warunkach epidemii. 10 praktycznych wskazówek dla organizatorów wolontariatu oraz wolontariuszy

Źródło: T. Schimanek, projekt „Działaj lokalnie” (<http://dzialajlokalnie.pl/wolontariat-w-warunkach-epidemii-dziesiec-praktycznych-wskazowek-dla-organizatorow-wolontariatu-wolontariuszy/>).

kontaktów zdalnych zyskuje zjawisko e-wolontariatu, zwanego również cyberwolontariatem, *digitalvolunteering*, wirtualnym wolontariatem. Wolontariat, który w całości lub w znacznej części działań jednostki bazuje na

wykorzystaniu Internetu, technologii, komunikatorów, działaniach *online*, stanowi propozycję zwłaszcza dla osób, które chcą pomagać z domu, popularyzować w sieci ważne akcje społeczne, wspierać w nowym współczesnym internetowym wymiarze, który przez pandemię stał się dla wielu oknem na świat. Należy zwrócić uwagę, że ten format wolontariatu jest w swoich założeniach bardzo spójny z tradycyjnym wolontariatem. Jak pisze Małgorzata Kacprowicz na stronie [e-wolontariat.pl](https://www.e-wolontariat.pl), nadal jego podstawą jest dobrowolność, nieodpłatność, a przyświecającymi działaniom wartościami są zaangażowanie w sprawy społeczne, wysoki poziom motywacji, altruizm i chęć niesienia innym pomocy (<https://www.e-wolontariat.pl>). Stanowi on więc poszerzenie, uzupełnienie dla tradycyjnego wolontariatu, nadając mu charakter globalny.

W czasie pandemii pojawiło się wiele działań łączących internetowy i tradycyjny model wolontariatu. W dalszej części przedstawiono wybrane inicjatywy, które zostały zorganizowane *online* w odpowiedzi na potrzeby społeczne w obliczu pandemii.

Tabela 1.

Wolontariat tradycyjny w symbiozie z działaniami online

Nazwa inicjatywy	Charakterystyka działań wolontariackich
„Widzialna ręka”	Jest to grupa na Facebooku zrzeszająca ponad 100 tysięcy członków. Akcja „Widzialna ręka” ma ogólnopolską grupę, jak i mniejsze grupy lokalne dla poszczególnych miejscowości. Główne zadania grupy znajdują się w jej opisie: „Łądujesz na przymusowej kwarantannie lub obawiasz się ruszyć z domu, i okazuje się że potrzebujesz zakupów lub masz ważną sprawę do załatwienia, lub przegadania na skype, potrzebujesz pomocy dla dziecka bo szkoły pozamykane, albo psa trzeba wyprowadzić lub przejąć na jakiś czas. A może potrzebujesz pogadać z drugą osobą. Nie czekasz na młodszego aspiranta, ale piszesz tu i razem dogadujemy szczegóły, jak pomóc i kto się tego podejmie”. (https://www.facebook.com/groups/widzialnareka , dostęp: 25.09.2020).
„Wzywamy posiłki”	Inicjatywa polega na łączeniu placówek medycznych z podmiotami, które mogą zapewnić pracownikom szpitali, stacji pogotowia, przychodni, laboratoriów ciepły posiłek. Dotychczas zorganizowanych zostało 220 361 posiłków (https://www.wzywamyposilki.pl/ , dostęp: 27.09.2020).

Tabela 1. *cd.*

Nazwa inicjatywy	Charakterystyka działań wolontariackich
„Telefon Pogadania”	Celem akcji jest łączenie zwłaszcza osób starszych, które mogą czuć się osamotnione, z wolontariuszami, którzy poświęcą swój czas, stając się telefonicznymi rozmówcami. Codziennie od 15.00 do 20.00 można zadzwonić pod numer 22 2552250 i porozmawiać na dowolny temat z wolontariuszem (https://telefonpogadania.pl/ , dostęp: 27.09.2020).
„Pies w koronie”	Organizatorzy piszą: „Pomagamy właścicielom swoich pupili w wyprowadzeniu ich w czasie pandemii. Zrzeszamy ludzi z całej Polski. Pomoc jest całkowicie bezpłatna!” (https://www.facebook.com/groups/654422091958462/?fref=mentions , dostęp: 26.09.2020).
IHELPHYOU.app	Aplikacja zrzesza osoby, które chcą udzielić pomocy oraz które jej potrzebują, dzieli się na strefę wolontariuszy oraz strefę potrzeb. Jak z niej korzystać? 1. Jeżeli potrzebujesz jakiegos wsparcia, ponieważ nie możesz opuścić domu – na mapie w aplikacji możesz znaleźć najbliższego wolontariusza. 2. Jeżeli chciałbyś/chciałabyś pomóc innym, możesz założyć konto wolontariusza na stronie aplikacji. 3. Twórcy aplikacji uruchomili specjalną infolinię, na którą mogą dzwonić osoby poszukujące pomocy: 22 2671717. Możesz wydrukować ten numer wraz z krótkim opisem aplikacji i wywiesić w widocznym miejscu w swojej najbliższej okolicy (np. na klatce schodowej w bloku) – dzięki temu więcej osób dowie się o tej inicjatywie (e-wolontariat.pl, dostęp: 26.09.2020).
koronazglowy.pl	Akcja ma na celu zapewnienie środków ochrony indywidualnej wszystkim placówkom walczącym z epidemią. Początkowo akcja ze względu na znaczne niedobory płynów do dezynfekcji, rękawiczek, maseczek oraz przyłbic koncentrowała się na doposażeniu największych obiektów medycznych, na daną chwilę wspiera mniejsze ośrodki. Każdy może zgłosić się i wysłać wytworzone lub zakupione środki ochrony osobistej (https://koronazglowy.pl/ , dostęp: 27.09.2020).
Ninateka	Jest jednym z przykładów działań na rzecz zapewnienia i podtrzymania wydarzeń kulturalnych w trakcie izolacji. Stanowi regularnie aktualizowaną bazę filmów fabularnych, dokumentalnych i spektakli (https://ninateka.pl/ , dostęp: 26.09.2020).

Źródło: opracowanie własne.

Pandemia, choć jako sytuacja globalnego zagrożenia zdrowia i życia może być czynnikiem wystąpienia „wypalenia zawodowego” wolontariusza, gdyż wiąże się z ryzykiem doświadczania nasilonego stresu, długotrwałego obcowania z bólem, cierpieniem, śmiercią (Bogdańska, 2011), wyzwoliła większą świadomość potrzeby oraz misji wolontariatu, zarówno w wymiarze formalnym, jak i tym nieformalnym, lokalnym. To jednostki bowiem mogły zauważyć swoich starszych sąsiadów i zrobić im zakupy, indywidualne osoby angażowały swój czas w nieodpłatne szycie maseczek, to każdy z nas mógł zamienić kilka słów z osobą osamotnioną, pomóc w przygotowaniu posiłku dla bezdomnych czy wpłacić datkę na zajęcia *online* dla tych, którzy utracili pracę i nie mogli np. prowadzić treningów czy zajęć tanecznych. W obliczu wspólnych problemów łatwiej było zauważyć, że każdy z nas może zostać wolontariuszem, każdego ręce, czas, uwaga są tak samo cenne. Kluczowym aspektem jest chęć i motywacja. Różne są aspekty motywacji w pracy wolontariackiej. Można mówić o motywacji:

- altruistycznej, bazującej na chęci bycia potrzebnym oraz współczuciu wobec osób cierpiących, bezradnych;
- zadaniowej, której celem jest neutralizowanie niedostatków zwłaszcza służb państwowych, w tym medycznych;
- ideologicznej, na którą wpływają wyniesione wzorce rodzinne służby społecznej lub aspekty duchowe;
- egocentrycznej, w której motor do działania stanowi potrzeba sprawdzenia swoich umiejętności lub podniesienia ich jako kapitału w przyszłej aktywności zawodowej;
- afiliacyjnej, nastawionej na nawiązanie kontaktów z osobami wyznającymi podobną filozofię życiową (Lalak, Pilch, 1999).

Doświadczamy okoliczności, w której na szczególnym znaczeniu zyskała motywacja zadaniowa, mająca na celu wsparcie obciążonej służby zdrowia, niemniej aktywności w różnych grupach pomocowych, zrzeszanie się na rzecz ludzi starszych, zwierząt, medyków sprzyjały zarówno rozwojowi osobistemu, jak i nawiązywaniu nowych kontaktów.

PODSUMOWANIE

„Kiedyś pokolenia zmieniały się co 25–30 lat i następowały kolejno jedno po drugim, a teraz już co dekada to inna generacja. Obok siebie żyją ludzie z pokoleń B, X, Y, a tymczasem nadchodzi już kolejne. Umiejętności komu-

nikacji, wzajemnego zrozumienia i słuchania się nabierają coraz większego znaczenia. Dlatego powinniśmy zrobić wszystko, aby dialog międzypokoleniowy był rzeczywistym działaniem, nie jedynie postulatem” (Wiśniewska, 2017, s. 45).

W obecnych czasach skorzystają Ci organizatorzy wolontariatu, którzy będą elastycznie dopasowywać się do niehomogenicznych oczekiwań wolontariuszy i przygotowywać liderów wolontariatu do zarządzania niejednorodnymi zespołami, a praca ich będzie niejednokrotnie miała charakter hybrydowy. Nawiązując do badań australijskich (Biddle, Gray, 2020), analizując przesłanie Korpusu Solidarności (2021), warto podkreślić, że organizatorzy wolontariatu w czasie pandemii zwracają szczególnie uwagę na dobrostan i zasoby wolontariusza np. poprzez dbanie o kondycję psychiczną, „Bądź w kontakcie, zachowaj równowagę, ucz się, bądź aktywny, Pamiętaj – to dzięki Tobie”. Działania tego rodzaju pomagają zweryfikować możliwości, jak i oczekiwania pokoleniowe, ukazać cechy wspólne, różnicujące.

COVID-19 jest wyzwaniem międzypokoleniowym, również dla wolontariatu, i każdy bez względu na rocznik, dotychczasowy styl życia, wartości oraz bez względu na to, czy jest „igrekim”, „iksem” czy „zetką”, może być potrzebny jako wolontariusz.

BIBLIOGRAFIA

- Biddle, N., Gray, M. (2020). The experience of volunteers during the early stages of the COVID-19 pandemic, Australian National University. https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/213197/1/The_experience_of_volunteers_during_the_early_stages_of_the_COVID-19_pandemic_0.pdf (dostęp: 27.09.2020).
- Bodzioch-Bryła, B., Dorak-Wojakowska, L. (2017). *Anatomia strachu. Strach, lęk i ich oblicza we współczesnej kulturze*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Bogdańska, B. (2011). Sylwetka wolontariusza. *Biuletyn EBIB*, 9, 1–8.
- Brooks, S.K., Webster, R.K., Smith, L.E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., Rubin, G.J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920.
- Ciechanowska, D. (2014). Akademię kształcenia pokolenia Y w perspektywie zmian w dydaktyce szkoły wyższej. W: D. Ciechanowska (red.), *Perspektywy zmian w praktyce kształcenia akademickiego* (s. 177–197). Szczecin: Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP.
- Defratyka, A., Morawski, I. (2019). *Pokolenie Z w finansach i na rynku pracy. Jak pokolenia Z, X i Y różnią się w świetle danych i badań*. SpotData, Provident.

- https://www.pb.pl/pokoleniez/download/pokolenie_z_raport_spotdata.pdf (dostęp: 11.05.2020).
- Dragan, M. (2020). *Raport: Zdrowie psychiczne w czasie pandemii Covid-19*. <http://ptbst.org.pl/badania> (dostęp: 14.11.2020).
- Gambin, M., Sękowski, M., Woźniak-Prus, M., Cudo, A., Hansen, K., Gorgol, J., Huflejt-Lukasik, M., Kmita, G., Kubicka, K., Łyś, A., Maison, D., Oleksy, T., Wnuk, A. (2020). *Uwarunkowania objawów depresji i lęku uogólnionego u dorosłych Polaków w trakcie epidemii Covid-19 – raport z pierwszej fali badania podłużnego*. http://psych.uw.edu.pl/wpcontent/uploads/sites/98/2020/05/Uwarunkowania_objawow_depresji_leku_w_trakcie_pandemii_raport.pdf (dostęp: 14.11.2020).
- Hysa, B. (2016). Zarządzanie różnorodnością pokoleniową. *Zeszyty Naukowe „Organizacja i Zarządzanie” Politechniki Śląskiej*, 97, 395–398.
- Jaronowska, S. (2017). Przesłanki i uwarunkowania wolontariatu w Polsce. W: E.M. Kulesza, B. Kosewska (red.), *Wolontariat studencki krajowy i zagraniczny*. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Kanios, A. (2008). *Spoleczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Kromolicka, B. (2008). Wolontariat. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. VII. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Kwiatkowski, M. (2019). *Pokolenie Y na współczesnym rynku pracy*. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Lalak, D., Pilch, T. (red.). (1999). *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Morawski, A. (2016). *Dobre praktyki organizacji wolontariatu akcyjnego*. Warszawa: Miasto Stołeczne Warszawa.
- Opalińska, A. (2018). W poszukiwaniu komunikacji między pracownikami a pracodawcami: analiza porównawcza pokoleń funkcjonujących na współczesnym rynku pracy. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 9.
- Orzechowska, M., Bednarek, A. (2020). *Forecasting COVID-19 pandemic in Poland according to government regulations and people behavior*. <https://www.medrxiv.org/node/83366.external-links.html> (dostęp: 27.09.2020).
- Rojewska, M. (2019). *Milenialsi, pokolenie Z, Y, X, generacja baby boomers - kto to?*. <https://interviewme.pl/blog/pokolenie-z> (dostęp: 11.05.2020).
- Rosochacka-Gmitrzak, M., Chabiera, A. (2013). Słowo wstępne. Od konfliktu i ambiwalencji do dialogu – ku zrównoważonym i inteligentnym relacjom międzypokoleniowym. *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich*, 8.
- Schimanek, T. (2020). *Wolontariat w warunkach epidemii. Dziesięć praktycznych wskazówek dla organizatorów wolontariatu i wolontariuszy*. <http://dzialajlokalnie.pl/wolontariat-warunkach-epidemii-dziesiec-praktycznych-wskazowek-dla-organizatorow-wolontariatu-wolontariuszy/> (dostęp: 20.05.2020).
- Smolbik-Jęzmiień, A. (2013). Podejście do pracy i kariery zawodowej wśród przedstawicieli generacji X i Y – podobieństwa i różnice. *Management Science*, 1(14).

- Szafranec, K., Boni, M. (2011). *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Talarowska, M. (2020). *Lęk i depresja a COVID-19 – jak sobie radzić z naszymi emocjami?*. [https://w.researchgate.net/publication/341459589_Lek_i_depresja_a_COVID-19_jak_sobie_radzic_z_naszymi_emocjami](https://w.researchgate.net/publication/341459589_Lek_i_depresja_a_COVID-19_jak_sobie_radzic_z_naszymi_emocjami?) (dostęp: 3.07.2020).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96, poz. 873).
- Wawrzyniak, A., Kuczborska, K., Lipińska-Opałka, A., Będzichowska, A., Kalicki, B. (2019). Koronawirus 2019-nCoV – transmisja zakażenia, objawy i leczenie. *Pediatrics i Medycyna Rodzinna*, 15(4), 1–5.
- Wiśniewska, E. (2017). Starsi i młodzi w dialogu międzypokoleniowym. *Społeczeństwo, Edukacja, Język*, 6.
- Wnuk, W. (2013). O potrzebie kształtowania relacji międzypokoleniowych. *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich*, 8.
- Żarczyńska-Dobiesz, A., Chomątowska, B. (2014). Pokolenie „Z” na rynku pracy – wyzwania dla zarządzania zasobami ludzkimi. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 350.

Netografia

- <https://covid19.who.int/region/euro/country/fr>
- <https://www.e-wolontariat.pl>
- <https://www.facebook.com/groups/654422091958462/?fref=mentions>
- <https://www.facebook.com/groups/widzialnareka>
- <https://www.gov.pl/web/gis>
- <https://www.gov.pl/web/koronawirus/aktualne-zasady-i-ograniczenia>
- <https://koronazglowy.pl/>
- <https://www.korpussolidarnosci.gov.pl/wolontariusze-covid19/>
- <https://ninateka.pl/>
- <https://www.projektor.org.pl/jaki-powinien-byc-wolontariusz-10-cech/>
- <https://www.poradnik.ngo.pl/jak-zaangazowac-wolontariusza-do-dzialan-swojej-organizacji/>
- <https://rcb.gov.pl/stan-zagrozenia-epidemicznego/>
- <https://telefonpogadania.pl/>
- <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf>
- <https://www.wzywamyposilki.pl/>

VOLUNTEERING IN THE FACE OF A PANDEMIC – THE STATE, OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR THE X, Y, Z GENERATION

ABSTRACT

The study describes the volunteering work undertaken during the global health, social and economic crisis caused by the coronavirus pandemic. The situation affects almost the entire world; therefore, it requires fast, community and prudent actions. The provided support carries health risks for both those in need and those who help. Aid activities are undertaken by all generations, which makes it possible to search for the essential features of a volunteer of the X, Y, Z generation. In times of a pandemic, we observe a different specificity of volunteering. The material was prepared on the basis of the analysis of the literature on the subject, the interpretation of the available analyses and reports.

KEYWORDS: pandemic, volunteering, interdependence, generation X, Y, Z